

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-12-76-29>

УДК 81`42(811.111)

Коломієць С.С., Дембіцька А.А.

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ВІДТВОРЕННЯ СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИХ І ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ БІНАРНИХ ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ ЮРИДИЧНОГО ДИСКУРСУ У ПЕРЕКЛАДІ З АНГЛІЙСЬКОЇ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ

Анотація. В процесі нашого дослідження основна увага прикута до вивчення особливостей бінарних термінологічних словосполучень в юридичному дискурсі в тому числі у перекладацькому аспекті. Мета дослідження полягає у вивченні та аналізі особливостей відтворення структурно-семантичних та лінгвостилістичних особливостей англійськомовних бінарних термінів-словосполучень юридичного дискурсу в українському перекладі. В ході роботи ми виявили найбільш частотні типи бінарних словосполучень в межах юридичного дискурсу. Аналізуючи дані нашого дослідження, ми побачили, що досить часто при перекладі бінарних термінів-словосполучень юридичного дискурсу з англійської на українську мову використовуються калькування, адаптація, перестановка, вилучення та додавання, які позитивно впливають на збереження семантичного поля юридичного дискурсу. Варто відмітити, що найбільшою проблемою при перекладі все ж є багатозначність термінів-словосполучень та лексики, що використовується в їх складі, що змушує перекладачів попрацювати над чіткістю та логічністю відтворення інформації в україномовному перекладі.

Ключові слова: юридичний дискурс, термін, трансформаційний аналіз, бінарні термінологічні словосполучення, перекладознавчий аспект.

Kolomiets Svitlana, Dembitska Alina

National Technical University of Ukraine

"Igor Sikorsky Kyiv Institute"

REPRODUCTION OF STRUCTURAL, SEMANTIC AND LINGUOSTYLISTIC FEATURES OF BINARY TERMINOLOGICAL UNITS OF LEGAL DISCOURSE IN UKRAINIAN TRANSLATION

Summary. The English language has come a long and thorny path of formation and as a result it has a fairly significant vocabulary that is rich in phrases and phraseological units. In the course of our research, the main focus is on the study of the features of binary terminological units in legal discourse. The topicality is presented by the changes in the society over the last decades. Any legal activity is inextricably linked with the interpretation of laws, and therefore with the terminology of legal discourse, so binary terminological units are widely used in modern legal practice. The object of the study is binary terminological units in legal discourse. The subject of the study is ways of reproducing the structural-semantic and linguostylistic features of binary terminological units of legal discourse in Ukrainian translation. We analysed the structural-semantic and linguostylistic features of binary terminological units in English legal discourse and ways of their translation in Ukrainian. In English legal discourse, binary terminological units are often used; they are semantic integral combinations of two words connected by a preposition or a non-adverbial way. In the course of our work, we have identified the most frequent types of binary units within legal discourse. Besides, we determined the most commonly used translation transformations in the translation of binary terminological units of legal discourse from English into Ukrainian. They are calculations, adaptations, deletions and additions. In addition, it is advisable to use transcoding, modulation, grammatical substitution, which also have a positive effect on the preservation of the semantic field of legal discourse. It should be noted that the biggest problem with translation is the ambiguity of the terminological units and vocabulary used in their composition, which forces translators to work on the clarity and logic of reproduction of information in translation. So, terminology of legal discourse in English is rather extensive and interesting topic for research. The presence of terminological units makes it unique and extremely rich.

Keywords: legal discourse, transformational analysis, binary terminological units, translation-related aspect.

Постановка проблеми. Бінарні термінологічні словосполучення юридичного дискурсу є досить розповсюдженими, тому термінологія юридичного дискурсу потребує подальшого опрацювання. Це спричинено змінами в суспільстві протягом останніх десятиліть. Замість колишніх принципів тоталітарного соціалізму утвердилися загальнолюдські цінності, відбулися інновації в мові в цілому і зокрема в мові права. Будь-яка правова діяльність нерозривно пов'язана з тлумаченням законів і нормативних актів, а отже і тер-

міносистеми юридичного дискурсу, тому бінарні термінологічні словосполучення знаходять широке застосування в сучасній правовій практиці.

Аналіз останніх досліджень. Варто наголосити, що терміни юридичного дискурсу активно вивчалися як лінгвістами, так і юристами, зокрема М.В. Боровкова, В.Д. Карташев, А.К. Соболева, Д. Стоун, Ю.Г. Ткаченко, Т. Фівег, А.Ф. Черданцев, М.А. Ширинкіна. Разом з тим, в дослідженні юридичного дискурсу є багато невирішених питань, а результати недостатньо

узагальнені та систематизовані. Відповідно до цього ми вважаємо за доцільне вивчати особливості перекладу бінарних термінологічних словосполучень юридичного дискурсу та визначати ступінь збереження їх значення при передачі з англійської мови на українську.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. До вісімдесятих років двадцятого століття дослідники вважали термінами, перш за все, однослівні одиниці, в той час як словосполучення, як правило, ігнорувались. Тому в теорії перекладу, яка почала розвиватися ще в першій половині минулого століття, в основному досліджувались монологічні терміни, а терміни-словосполучення та особливості їх перекладу виявились недостатньо дослідженими.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є вивчити та проаналізувати особливості відтворення структурно-семантичних та лінгвістичних особливостей англійських бінарних термінологічних словосполучень юридичного дискурсу в українському перекладі.

Виклад основного матеріалу. Юридичний дискурс належить до статусно-орієнтованого або інституційного спілкування, в якому «комуніканти реалізують себе лише в обмеженому наборі рольових характеристик, виступаючи представниками певних груп людей» [3, с. 291]. Розподіл рольових характеристик означає, що за кожним виконавцем ролі строго закріплені певні функції, ці функції обмежені внутрішніми нормами даного дискурсу, закріплені в сценаріях поведінки і законодавством. В юридичному дискурсі взаємодіють професійні і непрофесійні учасники, тобто безпосередні представники інституту правосуддя наділені відповідними правами, і громадяни, яким на певний час присвоюється певний статус або рольова характеристика: свідок, позивач, експерт, присяжні. Професійні учасники дискурсу повинні володіти спеціальними інституційними знаннями, які передбачають здатність оперування інформацією, нормами та лінгвістичними знаками.

Зауважимо критерії, які висувають юристи при розгляді питання про характерні ознаки юридичного терміну. Звернемося до фундаментального дослідження «Юридична термінологія: формування і склад» С.П. Хижняка, в якому дається класифікація ознак-вимог, висунутих до терміну юристами. На думку автора, термін повинен бути:

- єдиним, тобто вживатися в даному законі чи іншому нормативному акті в одному і тому ж сенсі, бути однозначним у межах однієї системи;
- загальноновизнаним, а не винайденим законодавцем тільки для даного випадку, неприпустимо використання терміна в якомусь особливому значенні;
- стабільним, тобто сенс і значення терміна не повинні змінюватися в залежності від контексту;
- логічно пов'язаним з іншими термінами даної системи;
- співвіднесеним з професійною сферою вживання [4, с. 68].

Терміни-словосполучення, що виражають єдині цілісні поняття, мають різний ступінь смислової роздільності, в цілому, в порівнянні з вільними словосполученнями загальнолітературної мови, вони більш стійкі за своєю лексико-семантичною організацією. Їх можна віднести до

числа лексичних словосполучень, характерною особливістю яких є те, що місце одного з компонентів заповнюється не будь-яким словом відповідної категорії, а лише деякими, що утворюють певну семантичну групу.

В соціальній практиці юридичний дискурс підлягає внутрішній диференціації. Дж.М. Конлі та В.М. О'бар – автори дослідження з етнографії юридичного дискурсу в англо-американському культурному континуумі, виділяють наступні типи юридичного дискурсу:

1) письмовий дискурс суддів, юристів і вчених про закон і правову доктрину;

2) усне мовлення в правових установах.

Перший тип, що позначається ними як офіційний дискурс права, використовується як прецедент і має принципове значення для розвитку і деталізації правової доктрини. Другий тип не може фіксуватися з великою точністю і відрізняється від першого деякою уривчастістю і фрагментарністю. Однак їх об'єднує звернення до таких понять, як справедливість, рівність, правосуддя [2, с. 2–3].

Бінарні термінологічні словосполучення юридичного дискурсу найчастіше знаходяться в таких синтаксичних типах, як А + N (у Н. в. однини), «А + N (у Н.в. множини)», «N (у Н.в.) + N (у Р.в. без прийменника)», «N (у Н.в.) + N (з прийменником)».

Як зазначає В.Н. Комісаров, найбільшою проблемою при перекладі все ж є порядок слів (45%), котрий змушує перекладачів попрацювати над чіткістю та логічністю відтворення інформації в україномовному перекладі. На другому місці знаходиться проблема перекладу, котра пов'язана із лексико-граматичними конструкціями (25%), адже граматики та лексики української і англійської мови значно різняться, що власне викликають труднощі в перекладі. Окрім цього, наявність еквівалента (20%) — це також часта проблема, особливо, коли мова йде про соціокультурний компонент і відсутність такого терміну в терміносистемі кримінального права української мови. Інші труднощі займають лише 5% [5, с. 67].

Л.О. Андрієнко висуває такі вимоги до перекладу юридичного документа:

1. Зміст тексту оригіналу необхідно передати точно і зрозуміло, запобігаючи його викривленню;
2. Тексту перекладу необхідно надати природної для мови перекладу форми висловлювання. Не варто дотримуватися того порядку слів, який організує речення мови оригіналу. При перекладі часто змінюють місця члени речення, додають або випускають деякі слова для уточнення змісту оригіналу;
3. Перекладач зобов'язаний знаходити адекватний переклад термінів, скорочень і символів, які становлять значний відсоток лексики юридичних документів [1, с. 18].

Оскільки адекватність та еквівалентність перекладу юридичних багатозначних термінів залежить від контексту, при перекладі юридичних документів необхідно володіти відповідними знаннями в області юриспруденції для належного і відповідного розуміння контексту. Проілюструємо вищезазначене прикладами з власного дослідження 357 бінарних термінів-словосполучень відібраних з письмового дискурсу суддів, юристів про закон і правову доктрину, мови суд-

дів, виступів адвокатів, мовлення в правових установах та текстів юридичних документів і їхніх відповідні переклади українською мовою:

1) *The former do not pay the client any interest, and the latter are frequently provided without an explanatory policy, but rather presented as an additional cost in the loan agreement.*

Перші не приносять позичальникам ніяких відсотків, а другі нерідко надаються без будь-яких пояснень і просто включаються в договір позики як додаткові витрати.

2) *In this case, the home owner can switch to a fixed-rate loan agreement and escape the higher rates that he or she might experience in the future.*

У цьому випадку власник будинку може переформувати кредитний договір під фіксований відсоток, щоб убезпечити себе від майбутнього підвищення виплат по кредиту.

В даних прикладах ми бачимо, що словосполучення «loan agreement» може перекладатися як «договір позики» і як «договір кредиту». Українське законодавство розрізняє поняття позики і кредиту по предмету договору. Неможливо перевести дане словосполучення, не володіючи відповідними спеціальними знаннями, зокрема в області договірної права.

Значні труднощі у відтворенні бінарних терміносполучень пов'язані із хибними друзями перекладача. Як відомо, хибні друзі перекладача можуть стати джерелом неточностей і помилок. Наприклад, серед юридичних термінів-словосполучень ми виявили наступні:

- *residential qualification* – ценз осілості;
- *club law* – право сильного, «кулачне право»;
- *social minority* – національна меншина;
- *court reporter* – секретар суду;
- No court reporter, no transcripts.*

Немає судового секретаря, немає протоколів.

В ході нашого дослідження ми виявили, що при перекладі бінарних термінологічних словосполучень юридичного дискурсу найбільш розповсюдженим способом перекладу є калькування – спосіб перекладу термінів, коли морфеми чи лексеми перекладаються відповідними елементами мови перекладу. Калькування використовується у більшій кількості розглянутих випадків:

- *taking life* – позбавлення життя;
- *legal nature* – правовий статус;
- *-serving a sentence* – виконання вироку;
- *competent court* – компетентний суд;
- *legal appraisal* – правова експертиза;
- *propaganda for war* – пропаганда війни.

The guarantee shall remain effective until the advance payment has been repaid, but the amount of the guarantee shall be progressively reduced by the amounts repaid by the Contractor. – Гарантія повинна залишатися в силі до відшкодування авансового платежу, а сума гарантії повинна прогресивно скорочуватися на суми, відшкодовані Підрядником.

Превага такого прийому – простота, стилістичність і співвіднесеність з оригіналом.

Перекладацька трансформація транскодування поєднує в собі:

- транскрибування: *arbitrage clerk* – арбітражний клерк, *force majeure* – форс мажор;
- транслітерацію: *patent document* – патентний документ;

– змішане транскодування (у випадках, коли елементи транскрибування змішуються з елементами транслітерації): *Codex Justinianus* – Кодекс Юстиніана;

– адаптивне транскодування (у випадках, коли термін адаптується до структурних особливостей мови перекладу): *negative resolution* – негативна резолюція, *criminal codex* – кримінальний кодекс, *administrative implementation* – адміністративна імплементація.

Ще одним способом перекладу лексики юридичного дискурсу слугують лексико-семантичні заміни, а саме конкретизація, генералізація та модуляція. Поширеність прийомів генералізації і конкретизації при перекладі з англійської на українську мову пояснюється великою кількістю в англійській мові слів з широкою семантикою, яким немає прямого відповідника в українській.

1) Конкретизація: *disorderly offence* – порушення громадського порядку, *period of prescription* – термін позовної давності.

2) Генералізація: *reference tribunal* – арбітраж, *grantee of licence* – ліцензіат, *magistrate trior* – суддя.

3) Модуляція: *void patent* – патент, що втратив силу, *bill of indictment* – обвинувальний висновок.

Окремо варто виділити прийом описового перекладу (експлікації), коли термінологічне словосполучення в юридичному дискурсі було замінено на багатослівну номінативну конструкцію, що дозволяє адекватно передати його зміст:

- *suspected offender* – особа, яку підозрюють у скоєнні злочину;
- *welfare facilities* – установи, що займаються питаннями соціального забезпечення;
- *injured party* – сторона, що зазнала збитків.

Вважаємо за доцільне проаналізувати декілька прикладів юридичного дискурсу та визначити особливості їх відтворення мовою перекладу, звертаючи особливу увагу на граматичні трансформації. Варто зауважити, що нижченаведені лексеми досить широко та часто використовуються в юридичному дискурсі англійської мови і тому ми зупинилися на аналізі їх перекладу:

– "The term "asylum seeker" refers to a migrant who seeks international protection".

«Термін «шукач притулку» застосовується до мігранта, який шукає міжнародного захисту».

Наведений приклад показує вживання словосполучення "asylum seeker", яке є досить звичним у юридичних документах. Звертаючи увагу на характеристику перекладу, спостерігаємо використання перестановки.

Відповідно до проведеного аналізу на рисунку 1 ми проілюстрували частоту відтворення перекладацьких трансформацій.

У підсумку зазначимо, що в юридичному дискурсі англійської мови досить часто використовуються бінарні термінологічні словосполучення, які являють собою семантичні цілісні поєднання двох слів, пов'язаних за допомогою прийменника або безприйменниковим способом. Вони служать засобом номінації, позначаючи предмет, явище, процес, якість. Найбільш частотними моделями в межах юридичного дискурсу є такі синтаксичні типи, як А + N (у Н. в. однини), «А + N (у Н.в. множини)», «N (у Н.в.) + N (у Р.в. без прийменника)», «N (у Н.в.) + N (з прийменником)». Найбільш

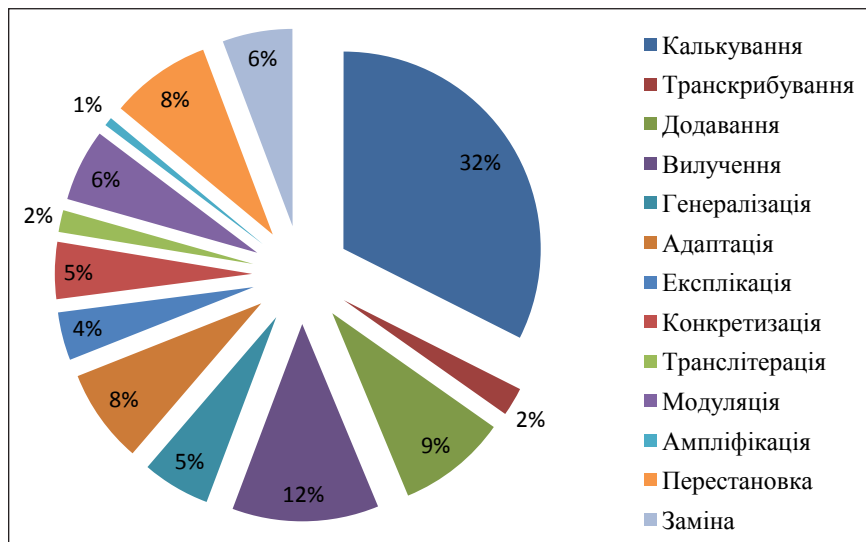

Рис. 1. Аналіз мовних трансформацій для відтворення структурно-семантичних та лінгвостилістичних особливостей англійських бінарних термінів-словосполучень юридичного дискурсу в українському перекладі

уживаними при перекладі бінарних термінів-словосполучень юридичного дискурсу з англійської на українську мову є калькування, адаптація, перестановка, вилучення та додавання.

Висновки і пропозиції. У сукупності з екстралінгвістичними факторами юридичний дискурс може розглядатися як елемент соціального життя, повністю породжений і регульований соціальною дійсністю, що приводить до соціально значущих наслідків.

Ми дослідили та опрацювали 357 бінарних термінів словосполучень в мові суддів, текстах договорів, правових актах та судових рішеннях. Варто відмітити, що у юридичному дискурсі англійської мови досить часто використовуються бінарні термінологічні словосполучення, які являють собою семантичні цілісні поєднання двох слів, пов'язаних за допомогою прийменника або безприйменниковим способом. Найбільш частотними моделями в межах юридичного дискурсу є такі синтаксичні типи, як $A + N$ (у Н. в. однини), « $A + N$ (у Н.в. множини)», « N (у Н.в.) + N (у Р.в. без прийменника)», « N (у Н.в.) + N (з прийменником)».

Досить часто при перекладі бінарних термінів-словосполучень юридичного дискурсу з англійської на українську мову використовуються калькуван-

ня, адаптація, перестановка, вилучення та додавання. Проте, під час використання вищезгаданих трансформацій бінарні словосполучення англійської мови в юридичному дискурсі все ж зберігають своє значення. Крім того, доцільно використовувати транскодування, модуляцію, граматичну заміну, які також позитивно впливають на збереження семантичного поля юридичного дискурсу.

Аналізуючи дані нашого дослідження, ми побачили, що найбільшою проблемою при перекладі все ж є багатозначність термінів-словосполучень та лексики, що використовується в їх складі, що змушує перекладачів попрацювати над чіткістю та логічністю відтворення інформації в україномовному перекладі. Також варто відмітити проблеми, пов'язані із контекстуальною залежністю перекладу та пошуком еквівалента.

Таким чином, терміносистема юридичного дискурсу англійської мови є досить розгалуженою та цікавою темою для дослідження. Наявність словосполучень робить її унікальною та надзвичайно багатого. Тому, плануємо і надалі працювати в дискурсі цього дослідження і прагнемо розкривати інші лексико-граматичні особливості термінів-словосполучень та демонструвати їх перетворення під час перекладу на українську мову.

Список літератури:

1. Арнольд И.В. Лексикология современного английского языка. Наука, 2012. № 2. 376 с.
2. Артикуца Н.В. Основы вчення про юридичний термін і юридичну термінологію. Українська термінологія і сучасність. Київ: КНЕУ, 2005. 89 с.
3. Аутюнова Н.Д. Дискурс. Лингвистический энциклопедический словарь. 1990. С. 137–173.
4. Мордовцев А.Ю. Природа права в пространстве культуры. URL: <http://metodologlab.narod.ru/pravo/st1.htm>
5. Fairclough N. Language and Power. L.; N.-Y.: Longman Group UK Limited, 1989.

References:

1. Arnold, I.V. (2012). Leksikologiya sovremennogo anglijskogo yazyka [Lexicology of modern English]. Nauka, vol. 2, 376 p.
2. Artikuca, N.V. (2005). Osnovi vchennya pro yuridichnij termin i yuridichnu terminologiyu. Ukrayinska terminologiya i suchasnist [Fundamentals of the doctrine of legal term and legal terminology]. Kyiv: KNEU, 89 p.
3. Autyunova, N.D. (1990). Diskurs. Lingvisticheskij enciklopedicheskij slovar [Discourse. Linguistic Encyclopedic Dictionary].
4. Mordovcev, A.U. Priroda prava v prostranstve kultury [The nature of law in the space of culture]. URL: <http://metodologlab.narod.ru/pravo/st1.htm>
5. Fairclough, N. Language and Power. L.; N.-Y.: Longman Group UK Limited, 1989.